

דף שבועי

בס"ד

פרשת בהעלותך, תשפ"ו, מספר 1670

לפני ולפנים רוני גבע

ויחנך. ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום.
ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם
(במ' ו:כב-כז).

בשתי הפרשות מוזכרים פנים: בפרשת נשא "יאר ה'
פניו אליך ויחנך. ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום"
ובפרשתנו: "בהעלתך את הגדת אל מול פני המנורה
יאירו שבעת הגרות".

תהו רבותינו, וגם אנו בחקר הפסיכולוגיה וחקר
מדעי המוח משקיעים תשומת לב רבה והעמקה
במושג "פנים".

פנים – חלקו הקדמי של ראשנו. תורתנו בעברית
ברבים; לא פן אלא פנים. רוצה לומר, צדדים רבים
לאדם.

פנים – כפי שהם מופיעים בפני המנורה או
בביטוי השגור 'פני הדרך' מבטאים את המופע
החיצוני, זה המשתקף ונקלט בחיישני העין כמראה.
אולם המילה 'פנים' בשפתנו העברית חולקת שורש
משותף עם "פנימי". רוצה לומר, חיצוניות האדם
משקפת את פנימיותו על כל צדדיה, את מהותו את
ה-self שבנו.

היפה בשתי הפרשות הוא שבשתיהן הפנים
מקושרות להארה. בפרשתנו, כשאהרון עומד אל מול
פני המנורה ומעלה נרותיה, המנורה מפיצה אור,
ובברכת הכהנים המהדהדת בראשנו בראותנו את
אור המנורה, עולים וצפים הפסוקים: "יאר ה' פניו
אליך"; "ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום" (במ' ו:כה-
כו).

בשתי הפרשות הפנים מאירות. המחקר
באמצעות הדמיה מוחית פונקציונלית (fMRI) מלמד,

פרשתנו השבוע היא פרשה רבת פנים. הפרשה
השלישית בספר במדבר הפותחת בדבר א-לוהים אל
משה:

וידבר ה' אל משה לאמר. דבר אל אהרן
ואמרף אליו בהעלתך את הגדת אל מול פני
המנורה יאירו שבעת הגרות. ויעש כן אהרן אל
מול פני המנורה העלה נרותיה כאשר צנה ה'
את משה. וזה מעשה המנורה מקשה זהב עד
ירכה עד פרחה מקשה הוא כמראה אשר
הראה ה' את משה כן עשה את המנורה (במ'
ח:א-ד).

כשאנחנו מעלים בראשינו את הדימוי של אהרון
העומד מול פני המנורה המוארת, העשויה זהב
מירכה התומכת בקנים ועד פרחיה בראשם, נקל
לראות בדמיוננו מה ראה אהרון כשהתבונן בפני
המנורה; האם ראה את אורם? האם ראה המראה
שהראה ה' את משה? האם פניו שלו עצמו השתקפו
כמראה בפני המנורה המבהיקה? האם ראה את פני
העם העומדים מאחוריו, משתקפים לצידו, מייחלים
למוצא פיו?

הדימוי מחזיר אותנו לברכת הכהנים בו
בורכנו בשבוע שעבר, בפרשת נשא. שם נכתב:

וידבר ה' אל משה לאמר. דבר אל אהרן ואל
בניו לאמר פה תברכו את בני ישראל אמור
להם: ברכו ה' וישמרו. יאר ה' פניו אליך

* פרופ' רוני גבע, המחלקה לפסיכולוגיה, אוניברסיטת בר-
אילן.

עצב, ייאוש או רגעי אור ושמחה, אנו מודעים לתחושה הזו על בסיס הייצוג שנוצר במוחנו על בסיס תגובת האחר, במיוחד האחר המשמעותי כמו דמות הורים מטפלים. בפרשות שלפנינו (נשא ובהעלותך), השתקפות הרגש והפנימיות של העם בפני המנהיגים, משה, אהרון והכוהנים, היא זו הנחרטת והמעצבת את היחיד ואת הקהילה כולה.

הדהוד של הרגש שמביע היחיד בפניו של המבוגר האחראי הוא הבסיס להתגבשות מהות העצמי. בהיעדרה, או כשאינה תואמת את תחושות היחיד, הקהילה או העם, מתערערת הזהות.

ש"י עגנון מתאר יפה בסיפורו הנפלא "פנים אחרות" את התהליך בו הרטמן (או בתרגום חופשי "איש הלב" אם תרצו) מגלה מחדש את טוני ואת אהבתו לה, מייד עם השלמת תהליך גירושיהם. בסיפור אנו עדים איך בארבעה פרקים קצרים הרטמן מגלה בעצמו את היכולת להסביר פנים, להדר פנים ולחלות פנים, והעיקר – לעמוד פנים אל פנים מול טוני, מול עצמו ומול חייו; להתבונן נכוחה במציאות, בחלקו בה, בהשתקפותו בחייה של טוני, במי שהיא עבורו ומי שהיא בעולם. הוא מהרהר או חולם אולי על האפשרות לתיקון. כך אהרון הרואה את פניו אל מול פני המנורה, ובעת הארת פני ה' אל כל אחד בברכת הכוהנים.

בראותנו את השתקפות פנימיותנו בפניו של אחר משמעותי, בראות ההנהגה את פנימיות האחר, רק אז מתאפשרת הדרך לשלום כבברכת הכוהנים. שלום בין ההנהגה לעם, וגם ברמת היחיד.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www1.biu.ac.il/parasha2>
כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן
יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

שאכן ישנם אזורים במוחנו ה-fusifform בחלקו האחורי של קליפת המוח המאירים, או ליתר דיוק פעילותם מוגברת ומובחנת כשאנחנו מתבוננים בפנים, ולומדים להכיר את האחר או את עצמנו, כפי שאנחנו משתקפים במראה.

מחקר על בעלי חיים מלמד, שהמראה הינה אחת מאבני הדרך המייחדות אותנו כבני אדם, בעוד שבעלי חיים אחרים מתקשים לזהות את עצמם במראה. התינוקות האנושיים עושים מאמץ כביר עם לידתם להתבונן בפנים. כבר בעודם בני חודשים אחדים הם מהופנטים מהשתקפות פניהם במראה, סקרנים לגבי התגלמות עצמם בה, מעוויים את פניהם למולה, ופניהם אורות למראה ההשתקפות של עצמם בה.

פרופ' פיטר פונגי מ-UCL מתאר את התהליך הראשוני הזה של בניית זהות העצמי באמצעות הצפייה בפניו של אחר. במיוחד משמעותית התייחסותו לתיאור המבט של תינוק בפני אימו. כבר בגיל 6 חודשים, הרבה לפני ההתפתחות הוורבלית, תינוקות אנושיים סקרנים בקשר לאחרים, ומתאימים את התנהגותם בהתאם. כשפני האם חסרות הבעה, כפי שקורה בעת דיכאון למשל, או כשהבעת פניה אינה תואמת את המציאות הנחוות ע"י התינוק, נחרטת חוויית דחק קשה. ענייננו באחר ועומקה של ההשפעה טמון בהשלכותיה על עצמנו, על ליבת הזהות של מי שנתפתח להיות.

התינוק לומד על המשמעות של כיווץ שרירי הפה לכדי חיוך, מתגובתה של האם, מהחיוך של האם בתגובה לחיוכו. מתגובתה המשתקפת, התינוק לומד על משמעות רגשותיו; הבעה של מצוקה על פני האם תחולל בו תגובת אובדן ועצב, וכך מתפתחת תובנה של העולם ושל עולמנו הפנימי.

באופן פרדוקסלי, מה שחרוט במוחנו וילווה אותנו לאורך חיינו אינו הרגש של עצמנו, או אפילו מראה פנינו, אלא ההשתקפות של הרגש שחווינו כתינוקות בפניה של אימנו (או דמות המטפל העיקרי). השתקפות זו היא המיוצגת ומתקבעת במוחנו. כמבוגרים, גם בימים אלה, כשאנו חווים

דף שבועי